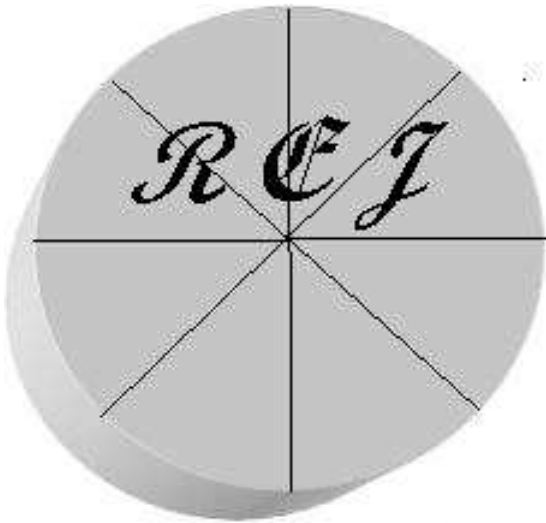

Romani E Journal

ISSN 2000-4885

Ansvarige utgivare: Gregor Kwiek
Utseidd av: Romano Paso Research Centre

Romani Gender Equality

Fall/Höst No 16. 2014

Table of Contents

Editorial and Summary of Contributions

3

Gregor Dufunia KWIEK: *Amen si jekh kuchipe*

4

Editorial and Summary of Contributions

This issue of Romani E Journal contains an article which is an instruction material on gender equality in the Romani language. Because the Romani people has largely been excluded from the majority societies of Europe, certain terminology and its definitions used by the majority society are foreign to many members of Romani society. The concept of gender equality and equal rights are not foreign to Romani society, as Romani society has its own institutions to implement values centered around equal rights and regulations on how to settle disputes and wrong doings. The idea with this material is to introduce and interpret the concept of gender equality into existing practices of Romani culture that promote equality. In other words, this material translates and interprets the concept of gender equality according to practices and norms familiar to Romani society. The material is entirely in the Romani language, and it is under the process of translation into Swedish and English. We believe that the first step towards fighting antiziganism is to prepare the Romani population with the needed knowledge to challenge it, while the second step is to address the majority society with this knowledge. Thus for this reason, the target group for this issue of Romani E Journal are speakers of the Romani language.

Amen si jekh kuchipe

Ramatori/skiritori: Gregor Dufunia Kwiek

Zumajimatha: Eva Maria Sköld

Amen si jekh kuchipe

Le patra

Pe soste si kado materijalo thaj sar te les leski hasna	6
Soj o jekhipa	8
Pharrujimatha le trajoske	22
Diskriminacia	36
E historia kathar le zhuvljango maripe pe lenge chachimatha	46
E Chingar thaj le konfliktura.....	55
Sar te maras amen anda jekhipa	63

Amen si jekh kuchipe

Pe soste si kado materijalo thaj sar te les leski hasna

Kado materijalo rodel te del fundamental zhanipe pa jekhipi. Buthivares kana le manush denpe gindo kaj o jekhipi denpe gindo kaj le zhuvljange chachimatha, numa sar dikhena ande kado materijalo o jekhipi naj feri le zhuvljange.

O materijalo si ramome/skirime ande Kelderashicko thaj Lovaricko dialektu. De sajekh si lava/vorbi/swatura ande o materijalo vi kathar kaver dialektura te shaj avel le materijalos sar maj bari hasna. Kadal dialektura kaj parancholin po materijalo sas alome anda kodo ke von naj xurde dialektura. Dikhen, te alosarasa avri o Polcicko dialektu na primer, kam si les karing 30 000 zhene so zhanen les, vaj te lasa o Kalo anda Finlando, inke maj cini avela e gruppa so zhanen kadi chib. Kaj e Lovareicko chib thaj e Kelderashicko chib si le maj buth divanitora krujales e luma, thaj jekh Kelderashi kaj si ande Russia, vaj Hungaro, Amerika, Spania, sa kade hacharelpe sar le duj Kelderasha kaj si trajin ande sa kodo gav buthivares. O Arli palem si jekh baro dialektu, numa naj les kechi divanitora kruglom e luma, thaj ande leste si buth lava/vorbi/swatura save si Serbicka. Chi penas ke o Lovaricko thaj o Kelderashicko chi line hunzhule vorbi anda kaver chiba, numa penas ke kodola dialektura si bulharde kruglom buth thema thaj hacharenpe.

Pale trebul te penas vi kade, ke le maj buth dialektura hacharenpe jekh kaveresa, sar e Lovaroicko thaj e Gurbeticko. O duripe naj kedechi baro kanagodi/mindig.

Ande kado materijalo si 5 kapitlura. Le kapitlura den zhanipe pa jekhipi, sar te vazdces les, sar te zurares les thaj sar te areses les. Kaj sako

Amen si jekh kuchipe

kapitalo si zumajimatha, thaj andel hunji si patretura vaj ilustraciji kaj den tut zhutipe le materijalosa. Le zumajimatha naj feri pe kodo te den zumajipe kaj cho zhanipe vaj hacharipe ando materijalo, numa roden vi te vazden tuke gindura kurglom o jekhipi, te vazden diskussiji, thaj te arkenpe droma kaj e problemura ando jekhipi. O materijalo si kade lashardo ke vov si pe kodo te hasnin les maj buth zhene thaj jekh manush te del avri le zumajimatha le maj buthende. Numa so, tu kaj san jekh zheni thaj kames te hasnis kathar le zumajimatha, shaj kerres vi kodo pherdal te des anglel le puchimatha thaj te les le pasura ande le zumajimatha.

Amaro gindo kadalesa materijalosa si te vazdas o zhanipe pa jekhipi numa pe tumende achel sar len leski hasna vaj chi lena leski hasna.

Amen si jekh kuchipe

Soj o jekhipe

Sa le manushen si sa kodola chachimatha thaj o chachipe te len jekh decizija slobodimasa. Kodol deciziji shaj aven vi chorre thaj vi lache, numa sako manush korkori si te alol savo lel. Las na primer kriminalno paso, kodo paso naj legalno, thaj te astarena le manushes kaj kerrel kado, maj buthivares nakela jekh krissi. Sako djela so halosaras avel kusa jekh pokjin vaj njerishago, thaj e slobodia te alos chi penel ke jekh manush alosarel kodo so si chorro.

Buthivares kana ame das amen gindo po jekhipe ame das amen gindo po jekhipe mashkar le mursh thaj le zhuvlja, numa o jekhipe naj feri mashkar le mursh thaj le zhuvlja, o jekhipe si jekh manushikano chachipe. Te shaj hacharas ame so si o jekhipe trobul anglunes te las amen kathar so si le manushikane chachimatha.

Buth konvenciji si vi ande Evropa thaj kaj le Phangle Thema (UN Anglezhicka thaj FN Svedicka). Kadal konvenciji penen soske chachimatha trobun te aven inkerde te shaj avel sakone manushes kodi hudina thaj pacha bi partjako varikaske. Naj so ame te nakas pherdal sa kadal konvenciji ke te kerrasa kodo trobuna amen shela patra feri pe kado. O drom savo ame las te anas hacharipe pe le manushikane chachimatha si pherdal exemplura thaj o logichno gindo.

Amen si jekh kuchipe

Pe le manushikane chachimatha shaj das amen gindo eta kade, si zakonura ande sako them so penen so si slobodo thaj so naj. Na primer, ando Svedo kam slobodo si te rimus chavorres zhi kaj o 4to chon thela la zhuvljako phirrajipe le chavorresko, numa ande Polska penas e granjica si zhi kaj o 3to. O punkto naj kathe save themeste si o chachimpe, ke andel hunji thema naj slobodo te rimus. O punkto kathe savoj ke savorengi si te avel o zakono jekh, vaj kodi zhuvlji si le krajeski chej vaj na.

Dikhas pel chachimatha save penen ke si tut slobodia kaj o xabe, kher thaj sastjipe. Kadal chachimatha si fundamentalni. Akanak das amen gindo kade, penas ke varikon shuvel tut te kerres kodo so chi kames, thaj te shaj kerren tusa kado len tutar kam cho xabe. Jekh si chi pokjin so les anda chirri buchi, numa kana jekh manush ande cho trajo shinel tutar le fundamentalni chachimatha te shaj kerres pe lengo, bi tu te kames kodo te kerres, kodo manush chorel tutar atunchi chi slobodia.

Las hunji exemplura pe kado choripe. Penas jekh puro manush trajil tusa saves tu des leske drabba po cukro/zaro, thaj tu penes kadale pureske ke thena xalavela le palja tu shinesa lestar lesko drab. O bajo kathe si ke tu nashtik te parancholis pe lesko sastjipe, thaj te les zor pe leste pherdal lesko nasvaljipe, te kamesa tu vov te thovel le palja, tume si te araken jekh predjipe pe saveste sal duj zhene achen dakordime.

Amen si jekh kuchipe

Las kaver exemplo, penas jekh dej si Kristianka, thaj barrarel peske chavorres sar Kristiano, thaj kado si slobodo, numa so, nashtik voj te shinel lestar o xabe vov thena kamela te rudjij. Kadale exemplonca dikhasa variso, las sama ke zor shaj shuvelpe pe jekh manush kavere manushestar na feri marimasa vaj temlicasa numa vi kaver dromenca. Das amen gindo pe luma sar sas varikana. Varikana le kale sas ingerde anda Afrika ande Amerika thaj sas shutine pe zor te kerren bukji le parnenge. Kadale kalen nas chahcimatha sar le parnen. Hunji parne kaj sas lenge gazdura chi marrenas len chungnjanca, denas len te xan, lenas sama pe lengo sastjipe, de na sako gazda kerrelas kade—NAS JEKHIPE. Kadalesa dikhas ke o jekhipes si manushikano chachipe.

Varikana le zhuvljan nas chachipe te len partjia ando alope le themesko. Eta kado naj jekhipes, sostar, ke feri le murshen sas o chachipe te alon, thaj le zhuvlja nashtik sas te mishkin bukja save malavenas avri pe lengo trajo. Le mursh pherdal o alope penenas sar si te zhal angle savorrengo trajo thaj kathe nas la zhuvlja glaso.

O chachipe te alos so tu korkori kames te kerres chirre trajosa si jekh bari bukji le jekhimaske. Buthivares si kade ke hunji manush gindin ke le Rom si chor thaj den den len krissi angla te kerren o choripe. O chachipe te alon le manush phenge korkori phuterel vi o drom te kerren

Amen si jekh kuchipe

dosha, numa kodol dosha anglunes trobun te aven kerrde thaj pala kodo shaj shuvelpe o straffo.

Penas akanak ke jekh zhuvlji kamel te phirrel pe le diskura thaj aven la buth kamade. Kado si lako chachipe te alol kado paso, thaj le kaverengo alope shaj avela te dikhen negativne pe kadi zhuvlji. Numa naj slobodo te len lathar lake manushikane chachimatha te shaj ashaven lako alope kathar kasave bukja thaj thena kerrel len. Sa kade sar jekh mursh alol kasavo trajo shaj alaol vi jekh zhuvlji peske. Te lela jekh kumpanja o alope kathar jekh zhuvlji kaj kerrel kado, kodi kumpanji paghela lako chachipe kaj o alope. Numa akanak boldas o galbeno pe kaver rig thaj penas ke si jekh zhuvlji savako dad thaj dej sas narkomanura thaj voj alol te shindjol kathar kado thaj te trajil kaver trajo, shaj achavel varikon lako alope? Anda kado si te avel slobodia pe o alope, te shaj kerren le manush sa kechi dosha so mishtimatha.

Pendam angla kado ke o jekhipes naj feri mashkar le mursh thaj zhuvlja, thaj ke o jekhipes si jekh manushikano chachipe, numa sostar atunchi bushol vov jekhipes thaj chi bushol feri manushikano chachipe? O jekhipes si jekh kothor andal manushikane chachimatha. Si chachimatha chavorrenge, si chachimatha le bangenge, le nacijsengo, dazhe vi le zhveronge/zhigenjenge. O jekhipes si le chachimatha murshikane thaj zhuvljikane na feri mashkar le mursh thaj zhuvlja.

Amen si jekh kuchipe

Eta kade shaj penas, hunjivar si kade ke jekh zhuvlji kaj hacharelpe maj buth sar mursh, thaj si kade hunjivar ke jekh zhuvlji hacharelpe sar jekh zhuvlji, numa kodi zhuvlji alol te trajil zhuvljasa thaj na murshesa. Dazhe vi si mursh kaj chi kamen te trajin zhuvljanca, numa murshenca, de sajekh alon thena trajin kanjikasa. Si amen buth exemplura ando murshipe thaj zhuvljipe. Na primer, si mursh saven si Romnja thaj chavorra, numa naj murshikane. Kam len naj inchereso ando sporto vaj andel matori, thaj buthivares ame zhukaras le murshen te avel kado interesso. Hunjivar kade zhal avri ke le zhuvljan shaj avel kado interesso. Anda kado shaj penas ke o murshipe thaj o zhuvljipe si rolli save khelen le manush, thaj kade shaj pecilpe ke si mursh saven si characterura zhuvljikane thaj naj musaj te aven homosexualni. Zhanas ke diskussia pe kado si jekh phari djela, thaj kadalasa chi shuvas angle sar le manush te dikhen pe kadal rolli, numa vazdas kado opre te shaj zhas ande diskussia pe o jekhipe maj angle te shaj hachardjol so si o jekhipe mafeder. Kadalesa chi penelpe ke si te chaljol tu tte si jekha zhuvlja buth kamade, vaj te si kade ke jekhe murshes chaljon kaver mursh, vaj ke jekh zhuvlji si sar jekh mursh ande pesko charactero, ame penas ke nashtik te les lendar lengo chachipe vaj te alon kade vaj kade. Den tumen gindo kade, thena kamela jekh Romnji peske Romes, thaj kamela kaveres, sode thena marres la, lako gindo sajekh avela kaj o kaver thaj na kaj lako Rom. Kadalesa penas ke o jekhipe si te del sa

Amen si jekh kuchipe

kodol chachimatha vi murshes thaj vi zhuvlji soski rolla thena avela len, murshikani vaj zhuvljikani. Thena kamesa tu te hulaves cho trajo kasave manushenca, kodo si chirro chachipe te alos kade, numa tu nashtik te achaves lengo trajo thele kathar lenge chachimatha save si tut.

Buthivar das amen gindo po jekhipes sar jekh chachipe feri le zhuvljange, thaj o jekhipes pala chachipe naj kade. Hunjivar kade zhal avri ke le murshes si maj cera chachimatha sar la zhuvlja. Las exemplo, kana jekh zhuvlji naj chachi peske Romeske, thaj si la kaver, voj doshardij, numa o straffo zhal pe kodo mursh savo gelas ande dosh lasa. Sostari kado kade? Naj sa kechi doshali e zhuvlji so kodo mursh? Chi alosardas voj te kerrel kado sa kade sar o mursh kaj so sas lasa? No eta kathe naj jekhipes.

Las kaver exemplo, kana mekelpe jekh Rom thaj Romnji thaj si len chavorra kethanes, maj buthivar ando Romano zakono zhukarelpe le chavorra te achen pasha dej. O gindo pala kado si ke o dad shaj zhal maj angle le trajosa, lel neva Romnjia thaj avena les neve chavorra, thaj e chorri zhuvlji achel le chavorrenca, thaj la phares lela varikon chavorrenca. No boldas o galbeno thaj das amen gindo kade, sostar thena achen le chavorra pasha o dad thaj pe leste te avel kado pharripe? Zhas ande bukji vortha thaj na banges!

Amen si jekh kuchipe

Kathe naj e vorba pa o dad vaj e dej, kathe si e vorba pa le chavorra, thaj trebul te avel dikhlino maj buth ekcera pe lengi hasna, ke thena kerrasa kado, atunchi kam paghas o zakono pe le chavorrenge chachimatha. Konjik pe luma nashtik te penel ke jekh dej mafeder barrarela peske chavorren sar jekh dad. E rolla le zhuvljaki de buth shela bersh sas te lel sama le chavorrendar thaj le dadeski sas te anel o mandro, sa kade sas vi mashkar le gazhe. Numa adjes, jekh zhuvlji shaj avel maj lachi pe kodo te anel kodo kothor mandro sar o mursh, thaj vi shaj avel kade ke kodi zhuvlji naj kedechi lachi po barraripe le chavorrenge sar jekh dad. Ande kasavi situacia o jekhipa si phirrado pala le chavorrenge hasna, kade si balanco. Te si e dej chorri thaj o dad lacho, kaj trebun atunchi le chavorra te zhan? Vaj te si sal duj lache, nashtik te arakelpa drom kaj le chavorra shaj len hasna sal dujendar?

Boldas amen palpale kaj le rolli. Le Romane cheja si dine maj sigo thaj maj baro gazdipe sar le murshorren. Dikhes pe zhuvljorri thaj po murshurro de kathar lenge 10 bersh. O murshorro de kathar peske desh bersh kam lel te phirrel peske dadesa vaj paposa kaj le Rom thaj pel krissa te sikjol pa o zakono o Romano. E zhuvljorri palem kam aba sikjol sar te inkerel o kher, kam lel sama pala chavorrende maj terne lathar, thaj pashe vi sikjol pa o zakono. Zhi kaj lenge 15 bersh, kam o chavo sikjilas sar te bikinel variso, thaj e chej sikjilas sar pokjinelpa o kher, dazhe vi kam ingerelas peske papos kaj le doktoro. Thaj atunchi

Amen si jekh kuchipe

zhal avri kade ke le zhuvljoraki rolla das la baro gazdipe thaj maj baro zhanipe pe o trajo maj angle sar le murshorres. Den tumen gindo kade, le murshores si maj bari slobodia ande lesko trajo. Thela e vrama kaj e chejorri sikjol sar te inkerel o kher, te lel sama pala kaver, le pokjnimatha, o chavo kam tradelas roveri/bicikleta, zhalas ande kinura, maladjolas peske amalenca/koljegonca. Chi penas ke le chejan naj kadi slobodia, numa ke o trajo kasavo si na feri le Romenge dazhe vi le gazhenge kana das amen gindo vortha. Ke sar thena kerras, maj bari darr si jekha terna zhuvljake sar jekhe terne mursheske te phirrel ando tunjariko jekh zheni, ke te erton kaj penas pe zhuvljorri si maj bari rizika ke shaj kerren pe lathe zor. Kade zhal avri ke kadal hulajimatha kerren soski rolli si amen ando trajo pe maj angle. Kadi vorba naj vazdini opre pe kodo te penas ke le rolli trobun te merren. Chi sikhadjolpe ke si jekh problemo ande kodo ke e zhuvlji shorrel o chajo kana aven le goschi thaj o mursh e rechijia. Naj kechi buth o problemo ande rolli feri ande preperacia le trajoski maj angle. Sas amen aba vorba/divano pa kodo ke e luma pharrudjilas zurales buth ande kadal 20 bersh so nachile. Adjes le shajimatha maj barej le Romenge, vaj mursheske vaj zhuvljake. Dazhe las sama ke le zhuvljorran si maj baro interesso ande skola sar le murshorren buthivar. Kadale interessos trebul te das zor thaj zhutipe. Dikhas maj zurales ande kado.

Amen si jekh kuchipe

O trajo naj vushorro thaj pharroj. Maj buth thaj maj buth skola trebul le manushen te shaj den ande gor le trajosa. Adjes buth bukja kerrenpe pherdal o Interno. Le pokjnimatha kerrenpe pherdal o Internto, vi vrama shaj kerras doktorosa, thaj e kommunikacia nakhel pherdal leste. Pasha kado trebul vi te zhanas soske chachimatha si amen thaj soj le zakonura le themeske. Thena zhanesa ke si tut chachipe kaj e slobodia te aves chirra familasa na primer hunji djes ando bersh (pe bukjathe), thaj sode nasvale djes si tut ando bersh, kam atunchi lena maj bari hasna lena tutar pe chirri bukji sar so si slobodo. Kado exemplo penel ke buth trebul te zhanas pa luma krujales amende.

Adjes naj sar varikana ke le Rom lenaspe sar ternorra, so maj angle zhas so maj pure lenpe le Rom. Ando Svedo las sama ke adjes le maj buth zhene lenpe kana nakhen le 20 bersh. Kadalesa penas ke a skola si centralno, thaj trebul kintari shuthino pe kado, numa na feri kathe si te shas kintari. Ja, sakono chavorres trebul o gazdipe te avel dino ande pesko terno trajo. Vaj te len sama pala o kher vaj variso kaver. Kado zhanas ke jekhe chavorres trebul kado. Dazhe vi kana si 4-5 bershengo trebul kodo shavorro te avel sikjardo te kidel peske zabavki, peske gada, thaj kaver bukja. De kadale chavorres vi variso kaver trebul thaj kodo si te trajil vi sar jekh chavorra, te husij, te avel les/la sporto, amala/koljegura, thaj kaver bukjia pe savende kodole chavorres shaj avel fundamento pe saveste te tordjol maj angle ande pesko trajo. Eta kathe

Amen si jekh kuchipe

avel o jekhipe, chi penas sosko gazdipe te avel murshorres vaj zhuvljorra ande lengo barraripe, numa te avel len sa kodol shajimtha ando trajo te shaj trajin jekh lacho trajo pe maj angle. Ke te boldasa o galbeno pe kaver rig, thaj dikhasa pe le murshorra saven si maj cera gazdipe sar na primer e sama le khereski, doktorongi, vi maj cera zhanipe avela len ando trajo.

Das exemplo pe kado, jekh terno chavo penas shoha chi sikjilas pa nasvaljimatha, sama te lel pala kher, vaj le pochinimatha. Kado chavo barrol kodole gindosa ke varikon kaver lela sama kathar kadal bukji, numa chi malavel mindig/kanagodi o trajo kade avri. Naj amen statiska pe le Rom, numa shaj las sama ke maj buthivar o Rom merrel maj sigo sar peski Romnji. E djela zhal avri kade, ke o murshorro chi zhanel kechi pa le nasvaljimatha so e zhuvljorri thaj chi lel sama pala peste kechi buth. Thaj na feri kado, kana naj les dosta gazdipe, thaj penas ke leski pej kidel pala leste (leske gada, tejara, thaj kaver bukja) les naj chanca te sikjol te lel sama pe peste korkori. Ande kado xasarel vov e motivacia te avel produktivno manush. Lesko gindo avela eta kasavo "murro dad kerrelas kade thaj kade kerrov vi me". Numa e vrama leske dadeski sas kaver thaj leski si kaver. Penas vortha sar si e situacia. Varikana le Rom ingerenas thovari pel gava kaj nas thaj bikinenas, anenas bukja ande Polska so nas thaj kinenas le gazhe, vaj anenas matori ando Svedo anda Njamco. Adjes si o Interneto, thaj sako shaj

Amen si jekh kuchipe

anavel peske thovari pa Interneto thaj avel leske khere po kher pherdal e pochta. Kade shaj penas ke le Romane bukja avri merren, thaj trebul o manush te dikhel pel kaver shajimatha. Ando skurto penas kade, so maj buth gazdipe si shuthino pe jekh Romani zhuvljori ando kher thaj maj cera po murshorro, so maj buth shuvelpe le murshorres ando tunjariko kaj korrarel les po trajo maj angle. Kavere vrobenca, kado kovljarel le murshorres chi zurarel les.

Sar kaj pendan aba, varikana le Rom lenaspe maj terne, thaj adjes lenpe maj pure. E skola kerddjilas centralno kaj sa. Thaj buthivares o barraripe kheral si pe kodo te preperil vi le murshes thaj vi la zhuvlja pe sudjba/ansurimos. Konjik chi penel kado thena avel aba, numa o barraripe trebul te lel andre o nevipe so anel e luma angle. Kodo nevipe le Romenge si e skola. Ame zhanas ke hunji denpe gindo ke e skola shaj rimul le zhuvljoran, numa trebul vi te das amen gindo ke si zhuvljorra save chi phirrede e skola thaj sajekh rimusajle, thaj sa kade vi le murshorra. Nashtik ame te dikhas pe kodol so vorbin pa rig thaj vazden vorbi save naj chache, ame si te das amen gindo sar te inkeras amaro Romanjipe thaj vi te zhas angle. Na primer, dikhen pe le kaver naciji, le Iranura aven ando Svedo, thaj si po 2-3 zhene ande jekh klasa kethanes. Len si vi kjidimatha pala skola so sikjon kethanes, thaj vi shaj dikhes len po universiteto kaj maladjon kethanes te kerren studiji thaj kerren kodol studiji ande phengi chib. Kadalesa penas ke o Romanjipe si kodo so ame

Amen si jekh kuchipe

inkeras kethanes, thaj trebul angle te zhas sar jekh gruppa manush thaj na respime. Sako jekh si manush korkori peske, thaj sako alol che drom lel ando trajo, numa kathe penas pa le shajimatha save si, thaj ke nashtik te las amen pala le dille vorbi, ke o jekhipi si jekh zor le Romenge thaj pe lengi hasna, na boldines.

Amen si jekh kuchipe

Zumajimatha

Pe kadal zumajimatha trebul karandashi/pena/pjuro thaj papiroshi/xirtia/patra.

1. Hulav savorren andel duj kothora thaj mang len te skirin/ramon thele savi hasna si le manushes sar mursh vaj zhuvlji, thaj kothar skirin/ramon opre so vestoj/xasarel (soski hasna naj kusa te aves mursh vaj zhuvlji). Skirin sa le gindura so aven angle vi kodol pe savende le manush naj dakordime/skodni pe lende. O gindo kadalesa si te vazdelpe jekh disskusa/divano pe o vestipe thaj nejrishago kusa te aves mursh vaj zhuvlji.
2. Divinin/vorbin pa kodo so kerrel le zhuvljan thaj le murshen kaver jekh jekhestar thaj vi kodo so si len kethanes (o gindo kathe si pe kodo so si azhukardo lendar thaj soske granjici si pe kado). Kavere vorbenca, te si o kaveripe ke e zhuvlji grizhij/huzharel ando kher thaj o mursh o vurdon/matora/bilo/aftamobili/alto, vorbin pa kado kaveripe mashkar lende, thaj so kam achavel le murshes kathar te lasharel ando kher—shaj len kaver exemplura thaj dikhen kaj aresen. Palem kodo so si len kethanes shaj avel ke vi o mursh thaj vi e zhuvlji si te zhanen pa le magari maske/pekilimaske zakonura, numa kathar o mursh si maj cera azhukardo pe kado sar la zhuvljathar, thaj kam pe zhuvlji kam si maj bari granjica kana avel e

Amen si jekh kuchipe

vroba kaj kado. Na sako inkerela jekh pe kado zumajipe, thaj mishto si te aven angle buth gindura krujales kado. Na bisteren, tume korkori si te anen angle exemplura pe kodo so hulavel le zhuvljan thaj le murshend jekh jekhestar. Dikhen mishto pe kodo so zhukarelpe lendar thaj soske shajimatha thaj achajimatha si pe lende ande kodo so hulavel len (le murshen thaj le zhuvljan).

3. Te shaj avel e diskussia/divano zhivindo, de savorren dosta than te denpe gindo vortha avri pe le puchimatha. E puchimatha kathe si:
 - a) Sostar mezijpe o kaveripe kade?
 - b) Sosko mishtipe araken tume ande kado?
 - c) So kamlanas te pharrudjol?

Mek le puchimatha te barron anda peste, na mek te achel feri pe kadal puchimatha, kam vazden von kaver.

Amen si jekh kuchipe

Pharrujimatha le trajoske

Buthivar fajma ashundan varikas te penel ke sar inkerelas lesko papo o zakono sa kade vi vov inkerel les. O gindo pala kado si ke o zakono o Romano shoha chi pharrudjol, numa pala chachipe vov pharrudjol sar sakofalo pharrudjol. Te puchesa ando Svedo chi si krissinara save si zhuvlja o atveto kaj avela tuke palpale avela kodo ke kado naj thaj shoha nas buthendar, numa pala chachipe sas thaj shaj vi avela pale.

Buth Rom so trajin ando Svedo avile anda Russia varikana. Mashkar kadala Rom o drabbaripe sas jekh bari hasna ande lengi ekonomia. No varikana nas le Rom sar adjes kaj maj buth thaj maj buth sako si peske, varikana sas kade ke 2-3 zhene inkerenas interego kumpania. No o drabbaripe sas jekh bari zor ande kado thaj le Romana zhuvljaki vorba sas maj bari zor. Thaj pe kodi vrama sas zhuvlja sar e puri Kejzha, pala savathe zhi adjes bushol jekh vica Kejzheschi, thaj voj sas krissinarka, thaj voj nas jekh zheni, sas maj buth krssinarki. Numa sostar kado chi dikjol adjes ando Svedo? Trebul ekcera te hacharas ke e drabbarnji dikjolas avri, sar Romnji, thaj vramasa kasavi bari sas e diskriminacia ke le Rom musaj sas te garraven sar maj buth ke Rom sas. Kade gelas avri ke o mursh maj sigo shaj garravelas ke Rom si (pala o hurajipe), thaj pasha kado, pe kodi vrama sas maj buth bukja le murshenge. Jekh mursh

Amen si jekh kuchipe

birijas te zhal mashkar le gazhe thaj te lel jekh bukji sar te hunavel gropi vaj te lasharel o daxo pe jekh kher. Ke trebul te hacharas, ke na feri le Romnjange sas phares atunchi te len bukja dazhe vi le gazhange sas. Thaj kade gelas avri pala jekh vrama ke la zhuvljaki partija kaj e ekonomia slabosajlas.

Te dikhasa pe Amerika, le gazha kothe line te len maj buth zor ando them kana line te kerren bukji andel fabriki, thaj kadalesa penelpe ke e ekonomia slabosarel thaj vi zurarel e pozicia le manusheski. Te dikhasa pe le kaver thema sar e Rumunia, kaj le zhuvlja maj dur si krissinara thaj naj lenge kado chi jekh chuda, dikhasa vi ke kothe o drabbaripe inkerdas maj buth vrama sar ande parni Evropa. Ande Amerika palem, o drabbaripe maj dur zhal numa sa kade naj Romane krissinatorki kothe, thaj atunchi avel o puchipe sostar. O fakto si ke buth bukja andel zakonura kaj le Rom ande Amerika pharrudjile kathar le Rom ande Evropa. Na primer, o chavorro zhal kaj o dad thaj na kaj e dej kana von mekenpe, thaj pasha kado lende naj apelacia pe e krissi, vortha savo si o kintari la krissako ande Evropa. Kade zhal avri ke lengo zakono pharrudjilas kathar le Evropako thaj maj dur sikhavel kado ke o zakono mindig/kanagodi pharrudjol. Ande Amerika na primer, kana varikon pherravel jekh churi vaj roj, kodi roj vaj churi si shudini avri anda kodo ke magerisajlas/pekilime anklestas ke pelas pe phuv.

Amen si jekh kuchipe

Ande Evropa palem, le maj buth feri len thaj xalaven le thaj xan lenca maj dur. Pe kado punkto kam shaj len thaj penen le Rom ande Amerika ke le Rom ande Evropa xasarde o zakono, numa pala chachipe, o zakono chi xasajlas numa pharrudjilas. Te dasa amen gindo kade, ke varikana le Rom trajinas ando vesh, thaj shaj linov jekh nasvaljipe kathar jekh melali roj kaj pelas pe phuv, shaj hachardjol sostar sas kodi roj ginadi sar pekilime/magerime. Numa adjes si kasave drabba ke huzharen kadal melja thaj naj pala soste te shuden kodi roj. De te pherrela jekh roj pe phuv kaj sas goschoski, chi pachav ke o gazda vazdela la opre, thovela la thaj dela la pale kaj o goscho. Kadalesa sikhavas ke o zakono pharrudjol pala e situacia le trajoski. Kana dikhas pe historia le zhuvljangi ando Svedo, ke varikana sas krissinarki thaj las sama ke kado las te xasajvel kusa kodo ke le zhuvljangi rolla las te slabojpe (lovenca), hacharas ke e situacia si phangli. Numa ande Amerika nas musaj vortha kado te avel so slabosardas le zhuvljaki pozicia, kado vi shaj avilas ando kontakto le gazhenca.

Adinti vazdam e vorba pa o efekto so avel kathar o kontakto le gazhenca. Te das amen gindo pe e Russia de jekh shel bersh palpale, hacharasa ke lengo trajo sas pharo. Hunjivar zhalas kodi zhuvlji vaj kodo mursh te anel kodo jekh kothor mandro thaj shoha chi boldelaspe palpale. Dazhe vi kaj le gazhe sas kade ke jekh mursh tradelas anda gav ando foro te kerrel bukji ande jekh fabrika kana o djiv chi barrolas

Amen si jekh kuchipe

mishto, na primer. Le zhuvlja le gaveske achenas jekh zhene te len sama kathar sa, thaj pashe zhuthinas le chavorra. Pe kodol vrami nas sar adjes kaj e skola sas sakone jekheske, maj buthivar e skoli sas feri le barvalenge.

Thaj o trajo sas kasavo ke so maj buth zhene sas ande jekh familia so mafeder birinas te inkerdjon zhivindi, tate thaj chale. No le Rom, sa kade kerrenas sar le gazhe, numa so sas o kaveripe mashkar lende sas ke pel Rom sas baro racizmo, thaj mindig/kana kodi sas e darr ke palpale chi boldenape kana zhanas ando gav. Anda kodo nas chi soski chuda ke jekh Rom vaj jekh Romnji lelas peske neve Romes vaj Romnja kana xasajvenas lenge manush.

Pe kodi vrama nas kedechi lazhavo te les neve Romnja vaj Romes sar kaj sas de kathar le 50ti bersh zhi kaj le 90ti. Adjes naj kanjikaske chuda te avela varikas dujto vaj trito Rom, ke penen ke nas kodole manushes baxt, numa pe kodi vrama, kado sas ginado sar lazhavo (de kathar le 1950ti bersh). Sostar? Las exemplo, ande Polska nas zhi kaj le 50ti bersh legalno jekha zhuvljako te mangel la krissa te chinela kathar lako Rom. Thaj de sar dine kado chachipe ande Polska, kodol zhuvlja save chindjile kathar phenge Rom sas ginade sar zhuvlja saven sas jekh bokh. Ande Amerika, jiva sas e slobodia le zhuvljange te mangen te chindjon kathar phenge Rom, sajekh sas o dikhipje pe o mekipe sar jekh chorri djela.

Amen si jekh kuchipe

Kade ande Amerika sas shuthino o anav pe kadal zhuvlja save sas phivle sar "Divorc'e", thaj o pakjape sas ke len sas maj buth hacharipe kamimasko thaj ke len kado trebular. Kade sas ke o gindo sas ke le mursheske slobodoj te zumavelpe pe kasave zhuvlje. Thaj te lasa sama, dikhasa ke kodi sas vortha e vrama kana o kontakto mashkar le Rom thaj le gazhe las te vazdelpe (skolenca, kinonca/filmonca, televiziasa, telefononca, doktoronca, rajenca, kathar o vesh lam te durruvas).

Jiva o racizmo sas pel Rom maj dur, thaj sajekh ashundjolaspe ke xasajven manush, jiva na sa kechi sar thela o angluno thaj dujto maripe la lumako, le Rom line te dikhen maj thaj maj buth negativne pe zhuvljathe sava sas maj buth sar jekh Rom (vortha sar kaj le gazhe). Len sama, puchen Romendar save avile anda Russia de 80 bersh palpale chi sas le manushen maj buth sar jekh vaj duj Rom thaj Romnjia thaj puchen sostar, thaj dikhena ke te puchena sa kado kathar lenge chavorra lena sama ke lende kado ginadjola sar lazhavo (te avel len maj buth sar jekh vaj duj Rom. Kana dikhas pe adjesuthni luma, kaver dikhipe si amen thaj hacharas ke hunjivar chi zhalpe o trajo mashkar duj terne thaj o trajo zhal angle. Dikhas pherdal kado exemplo ke o trajo krujales amende na jekhvar pharrudas amaro dikhipe pe o ansuripe. Angla 50ti bersh, le Romende sas maj bari norma te len neve Romes/Romnja ke shaj xasajvelas kodo Rom vaj Romnji kana zhalas ando gav. Kothar dam maj buth mashkar le gazhe, thaj lam lengo dikhipe pe kado, thaj te les neve

Amen si jekh kuchipe

Romes anklistas te anel lazhavo pe zhuvlji, thaj nas e treba kasavi bari te les neve Romes ke chi xasajvenas kedechi buth sar varikana kana zhanas ando gav. Maj angle ande vrama anklistas o trajo te avel kasavo mashkar le gazhe thaj vi le Rom ke po mekiye nas aba kodo lazhavo sar varikana.

Akanak boldas amen kaj e maj moderno luma thaj dikhas sar o trajo pharrudjol ande skurto/cini vrama. Adjes si kodol zhuvlja save phirren po universiteto vaj kerren bukji varikaj. Kadal zhuvlja hunjivar nakhen baro kjino anda jivaste pherdal le kavere zhuvljange vorbi/divanura. Si kodola kaj chi dikhen pe kado pozitivne numa negativne thaj gindin ke kodola zhuvlja kaj kerren bukji mashkar le gazhe vaj phirren le bare skoli si sar raklja, thaj hunjivar vi vazden pe lende vorbi ke lenpe raklenca. Pasha kado, dazhe si vi kodola kaj penen ke kado rimul o Romano zakono, ke chinel len avri anda Romanjipe. Numa sostar gindin hunji zhene kade?

Las amen anglunes pala dujto katagoria le manushengi save darran ke o zakono rimolpe thaj kothar boldasa amen kaj e angluni. Hunji zhene pakjan ke te si o dad dillo vi o chavo avela dillo, thaj te si o dad godjaver, vi o chavo avela. Buth zhene dikhen kathar chindjol o manush thaj kasa lelpe. Anda kodo buthivar len sama le dada thaj le deja kasa lelpe lengo chavorro, thaj kathe ame chi penas kadalesa ke kadi naj lachi djela. Apol pa soste zhal amenge? Amenge zhal pa kodo ke o problemo

Amen si jekh kuchipe

ande kado argumento si ke nashtik te das pe dosh so shaj pecilpe le manushesa te phirrela ande skola vaj na, vaj te phirrela ando gav vaj na. Dikhen, amen naj chi soski gvanrancia ke jekh chavo chi aresla te avel narkomano vaj phirrela ande skola vaj na, thaj sa kade naj amen gvarancia ke jekh chej chi aresela te lelpe raklenca vaj phirrela ande skola vaj na. Te dasa amen gindo kade, zhanas ke le zhuvlja de dulmuth phirrenas ando gav thaj hunjivar zhanastar po jekh zhene pe lungo vrama, thaj kothe nas vorbi vazdine pe lende ke sas po jekh zhene avral e kumpania pe jekh lungo vrama anda jivaste thaj nas e darr ke o zakono xasarena. Apol sostar si kadi darr pe kodol zhuvlji kaj phirren andel huhe skoli thaj shaj vazdenpe vorbi pe lende anda jivaste?

O punkto kathe si e darr, o gindo. E darr avel anda gindo ke o universiteto putherel o shajipe te lenpe raklenca, jiva sa kade shaj linovpe le Romnja raklenca so phirrenas ando gav maj anglal. Thaj o gindo si ke thena avela o shajipe te pecilpe kado, maj cino avela o risiko ke kado pecilape. Nashtik konjik te penel ke naj rizika ke jekh chavo lela raklja te phirrela ande skola kaj avela les maj baro kontakto rakljanca. Thaj pale nashtik te penas ke naj rizika ke sajekh lela raklja bi la skolako. Numa e darr naj chi ande kodo ke lena raklen vaj rakljan numa ke chindjona avri anda Romanjipe thaj xasajvela o zakono. Thaj sar thena boldesa o galbeno, kado shaj pecilpe vaj skolasa vaj bi skolako.

Amen si jekh kuchipe

Pala chachipe, e Romani chib, o zakono, kovljol pala kodo ke maj cini thaj maj cini hasna si amen ando zakono thaj vi la chibathar. Dikhen, adjes buth zhene kerren bukji, phirren andel skoli, thaj pharresi le manusheske te arakel vrama te zhal pe jekh krissi, pe jekh praxope/gropope, verastashi/leshipe, abav/biav. Adno Svedo dazhe pherrelpe buthivares ke le djes inkerenpe kathar sako familia peske thaj chi maladjon le Rom. Le chavorra palem ande skola vorbin/den дума gazhikanes, e televizia/filmura si gazhikanes, so ginaven si gazhikanes, le djilla so ashunen si gazhikane. Sar kaj pendam maj anglal, o Romano gav delas hasna la chiba, thaj ande bukji e gazhikane pale zhal e gazhikani chib thaj naj kechi hasnime e Romani chib. Na jiva si jekh darr kaj le Rom ke o zakono xasajvela te phirrena andel skoli thaj te lena gazhikane bukja! Numa nashtik te das amen kadaleske, thaj anda kado buth Rom mardepe te avas pinzharde sar nationalni minoritetura ando Svedo te shaj avel amen radio/televizia thaj sikjaripe ande Romani chib.

Varikana le Rom maladjonas, thaj sa kade shaj avela vi kado zhi adjes, numa pe le kaver thana thaj andel kaver situaciji, sar na primer ande skoli, pel kidimatha te vorbisaras/divinasaras pa amare problemura thaj sar te pharruvas len pe amare hasna. Numa thena lasa o paso angle, e darr achela, thaj kodi darr si savi del zor kaj o pupujipe. Thaj o pupujipe si savo shuvel/thol o pharripe pe kodol zhuvlja so phirren ande bukji vaj huche skoli na o zakono.

Amen si jekh kuchipe

Hunjivares si kade ke jekh familia pakjalpe ande peski chej, thaj tordjon pala lathe kana phirrel ande huchi skola. Dazhe vi si mursh save den phenge Romnjan zor te zhan angle andel skoli vaj te len phenge kodi bukji savi von kamen. Numa so, kruglom si manush savenge drago si te pupujin, te vazden vorbi, ke len naj so te kerren, thaj kadalen chi birrisaras te achavas. Kadal sas thaj mindig/kanagodi avena! Numa so shaj kerras? O Angluno so trebul te kerras si thena las opre lengo pupujipe, thaj te hacharas ke o pupujipe naj zakono, thaj kadalesa akanak shaj boldas amen kaj e angluno katagoria le manushengi save vazden kasave vorbi thaj pupujin.

Den tumen gindo kade, na de dulmuth, kam de 30 bersh kodoleske jekh bari chuda avilov mashkar le Rom ando Svedo te gelov varisoski Romnji te grizhij/xalavel/tovel andel gazhenge khera. Dazhe mashkar hunjende kado ginadjilov sar mageripe/pekilimos. Numa adjes buth zheja kerren bukji kadalesa, thaj si jekh norma. Sostar sas o dikhipe kaver pe kado de 30 bersh thaj adjes kaveri? O dikhipe pharrudjol pala le pasura save ame las. Ke te kerrdov kadi bukji kam jekh vaj duj zhuvlja, kam o dikhipe avilov sa kodo so sas de 30 bersh, numa anda kodo ke buth zheja kerren kadi bukji, vov kerrdjilas jekh norma mashkar amende. Den tumen gindo kade, te phirrena 500 Romnja ando universiteto ando Stockholmo, chi kerrdjola kado jekh norma mashkar le Rom ando Stockholmo? Kadej eta, o zakono, sar te dikhas pe leste, sar hacharas e luma krujales

Amen si jekh kuchipe

amende, si pala situacia ande soski sam ame. Thaj kodola kaj pupujin araken phengi zor ando bi zhanipe thaj ando bi hacharipe kadaleske, thaj vazden vorbi/divanura bi gorako.

Thelal huladam hunji bukja ande Romani thaj gazhikani kategorija, dikhen pe kado thaj ginaven maj dur.

Romani	Gazhikani
Xanope	Fabrika
Drabbaripe	Doktori
Bikjinpe matorengo	Verkstato
Bikjinipe ponjavengo/colongo	Bukji ande lavka/bolta/balamos

Dikhe pe le katagoriji, o xanope kanagodi/mindig sas ginadi sar Romani bukji, numa sa kade shaj xanosardov o manush ande fabrika, numa e fabrikaki bukji sas ginadi sar gazhikani. Sa kade e drabbarnji sastjarelas la vorbasa/swatosa thaj le zelenimathenca sar so buth doktora kerren adjes. Na bisteren, varikana le Rom trajinas ando vesh thaj chi zhanas andel bolnjici/shpiti. Kana sas te bijandjol/rakadjol jekh chavorro, no varikon musaj sas te anel len ande luma, thaj kodi buthivar sas jekh Romani zhuvlji. O bikjinipe le matorengo adjes ginadjol sar jekh Romani bukji, thaj bikjinipe le matorengo las o than le grastengo. Thaj buthivares jekh Rom korkori lasharel jekh matora bikjinimaske, thaj chi

Amen si jekh kuchipe

ashundjol buthende te avel len lengo verkstato. Sar dikhen, kadal bukja si phangle jekh kavereste, numa o dikhipe pe lende hulavel len ande kadal katagoriji, thaj o hulajipe granjicij le Romane bukja kaj e angluni katagoria. Ando kapitalo pe diskriminacia zhasa maj dur ande kado divano, numa sajekh kamas te sikhavas kathe ke amaro dikhipe si savo shuvel/thol ande amende e darr thaj ke e darr naj maj cini vaj maj bari pe o xasaripe le Romanjimasko, vaj xanosaras pel droma vaj ande jekh fabrika.

Zumajimatha

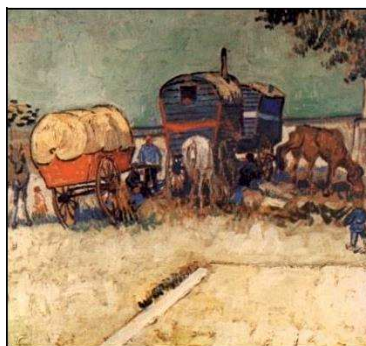
1. Dikhen pel patretura thelal, sar dikhen thela e vrama amaro trajo pharrudjilas. Varikana trajisaras andel ceri, thaj kothar andel vurdona, thaj kothar andel khera. Dikhen pe le patretura thelal thaj kothar kerren diskussia/divano pe le puchimatha so aven pala lende.

Amen si jekh kuchipe

Angla 1930

Pala 1930

Pala 1970

Amen si jekh kuchipe

- a. Sosko kontakto pakjan tume sas le Romen le gazhenca kaj sako patreto, thaj o sosko sas o kaveripe mashkar kodo kontakto?
 - b. Kon lelas e maj bari sama kathar le glathi/chavorra (de anglal kaj sako patreto peske) thaj sostar gindis kade?
 - c. Kon anelas o lov/xabe thaj sar?
 - d. Sosko sas o trajo (pharo/vushoro) ande sako vrama le patretongo?
 - e. Ande savo patreto tume gindin sas e maj bari norma te len neve Romes/Romnja?
 - f. Ande savo patreto pakjas tu si vaj sas maj phares te barrares chavorres ando Romanjipe thaj sostar gindos kade?
 - g. Ande savo patreto sas le zhuvljan maj zuralo glaso andel krissi?
-
2. Hulav savorren andel gruppi, thaj mek penen chi le vorbi/svatrua/divanura kaj si skirime/ramome thelal si chache vaj na.
 - a. Mindig/kanagodi anelas o mursh o lov ando kher/kumpania?
 - b. Feri le maj pure mursh sas le krissake krissinara?
 - c. Varikana baro lazhavo sas te lel peske jekh Romnji neve Romes?

Amen si jekh kuchipe

- d. O Romano zakono penel ke chirre pure si te alon tuke avri kas te les Romeske/Romnjake?
 - e. O Romano zakono penel ke trebun te aven tut buth chavorra?
3. Ashundjilas ke varikana le Romen sas buth chavorra, den tumen gindo pe le puchimatha thelal thaj puchen jekh jekhestar sostar kado pharrudjilas.
- a. Po sode chavorra si kodolen kaj si ande chirre bersh adjes thaj po sode sas kaj chirro papo/mami? So Pharrudjilas?
 - b. Kon lelas sama le purendar varikana, le mursh vaj zhuvlja, thaj pakjas tu ke maj vushoro/letko sas kado te kerren varikana vaj adjes thaj penen sostar?

Diskriminacia

Ande kado kapitalo dikhas ekcera pe Romengi historia te shaj hacharas mafeder sar vazdaspe o racizmo thaj diskriminacia pe le Rom. Thaj kothor zhas maj angle thaj dikhas sosko efekto kodi diskriminacia kerrdas pe le Rom thaj lengo trajo.

Le Rom mekline e India karing de 1 000 bersh kodoleske. Buth teori si sostar meklam e India, numa e jekh zurali teoria penel ke maripe sas mashkar le Hindusura thaj le Muzlimura ande kodi vrama, thaj le Hindusicka kraja dinepe gindo te kiden kethanes jekh kethanija savi shaj tradov avri le muzlimon. Numa le kraja hacharde ke kado shaj lela buth bersh te kerren, thaj kaj kadala kethani trebuna manush kurglom lende sar so trebul len bi marimasko ande lengo normalno trajo. Kadalesa penelpe ke lenca trebunas te zhan zhuvlja, sastjarimaske manush, manush save kjirravenas, rashaja, kodol kaj djilabenas thaj khelenas lenge. No pe kodi vrama ande India sas kasti, thaj le kasti sas hulade pala phengi buchi. Maj buthivares le rashaja thaj le krissake manush, so kerrenas o zakono, sas ande maj huchi kasta, thaj pala lende avenas le kethani. Le bikjintorengi kasta sas maj huchi sar kodolengi so lasharenas le bukji so sas po bkinipe, thaj le kasti zumavenas thena aminpe. Sotar sas kado kade?

Amen si jekh kuchipe

Den tumen gindo, varikana le manushen nas pushki, thaj e zor le kethanaski sas leske statoski zor, anda kado chi aminaspe, te shaj bijandjon/rakadjon le chavorra kathar huche thaj zurale dada/deja te shaj aven len sa kodola geni. O pakjape sas palem ke o dad sikjarelas maj dur le chaves, thaj le dada save sas rashaja thaj krissinara sikjarenas phenge chaven thaj von inkeres e organizacia, o zakono thaj e pakja le manushengi. Kodola so lasharenas le bukja sar te penas akanak kucha/vasura, bukja anda sastri, vazi, ponjavi/colora thaj kaver bukja, lasharenas sode birin, thaj le bikjinatora kidinas kadal bukja kathar maj buth zhene thaj bikjinenas le maj dur. Anda kado le bukjara sas e kasta thela le bikjiniatora ke lengi treba sas maj bari sar le bukjurengi. Den tumen gindo kade, jekh bukjari chi birijas te suvel maj buth sar jekh ponjava po djes, no o bikjinatori shaj bikjinelas vi 5 thaj vi 10 ando djes, thaj vi kidelas le ponjavi maj buthendar, thaj anda kado o bukjari sas maj thele sar o bikjinatori.

Kade gelas avri ke ande kadi kethania sas manush andal kaver kasti, saven sas kaver chiba jekh jekhestar, thaj nas anda jekh manush. Vramasa gelas kadi kethania ande Persia, thaj kothe xasarde von o maripe. Thaj kade gele von maj angle thaj nakhle pherdal e Armenia zhi kaj chi aresle ande Anatolia, adjesuthno Turko thaj pe kodi vrama thela le Grekongo vast. Kana dikhas pe Romani chib, arakas Indianicka, Persicka, Armenicka thaj Greicka vorba, thaj shaj penas ke nas Romani

Amen si jekh kuchipe

chib zhi kaj kadi kethnia areslas ande Anatolia. So zhanas pherdal e chib si ke ande jekh skruto vrama kadi kethania nakhlas anda India zhi ande Anatolia, thaj ke kadi kethania achilas jekh vrama ande Anatolia, thaj ke kothe kerrdjilas/vazdaspe e Romani chib. Kothe so pecisajlas ande Anatolia pala jekh vrama so aresle le Rom, sas ke e Khangeri ande Anatolia las te kovljol thaj e khangeri ande Roma las maj thaj maj bari zor. Kado sa pecisajlas pala kodo ke le Turkura marenaspe te len zor ande Evropa thaj njerinas maj thaj maj buth phuv ande Anatolia. E khangeri kaj sas ande Anatolia sas maj putherdi kaj le kaver pakjamatha, thaj le Rom avile kaver pakjamasa ande Evropa kaj line penca anda India. E khangeri ande Roma palem chi mekelas than len kaver pakjamange thaj ande kodi vrama vortha lelaspe o mudaripe le choxajango. Thaj le Rom sas ginadi sar duzhmanura karing o Kristinancsvo, pala kodo ke drabbarenas, ke sas len kaver chib, kaver zakonura, pakjamatha, thaj vi ke sas maj kale.

Amen si jekh kuchipe

Dikhen po patreto thelal pe jekh Romnji sar drabbarel thaj len sama mishto sar voj anel vi pe misura la choxajako.

Kana dikhas po patreto thelal las te hacharas ekcera mafeder ke e misura la choxajaki ande Evropa anel pe drabbarnji, thaj kana das amen gindo ke e drabbarnji kerrelas farmichi, thaj sa kade kerrelas e choxaji, dikhas jekh phangljipe mashkar lende. Dazhi vi e xira/vjasta ke le Rom chorrenas le chavorren si phangli kaj e vjasta/xira ke le choxaja xanas cine chavorren. Numa sostar drabbaranes le Rom kana zhanenas ke len zhukarel meripe la khangerathar? Te shaj das kado puchipe anglal trobuj mafeder te hacharas maj buth anda e historia le Romengi.

Kana le buth thema linepe pala le Rom ande Evropa, te mudaren len anda kodo ke sas ginade sar bezexale karing e khangeri, pashe sas vi kaver bukja save vazde o racizmo pel Rom. Naj so te bisteras ke vi jekh

Amen si jekh kuchipe

maripe zhalas le Turkonca thaj kavere manushenca kaj avile avral e Evropa save sas maj kale sar le Evropake manush thaj le Rom anenas pe lende. Kade gelas avri ke le Romen nas kaj te boldenpe palpale, ke pe kodi vrama fajma china chi zhanenas kathar avile vortha, thaj zhanas maj angle te roden phenge than kaj shaj trajin. Numa na sako them alosardas avri te mudarel le Romen. Ande Rumunia na primer von alosarde te kerren anda le Rom slavura, thaj hulade len pala lenge bukja. Le Kelderasha keldinas (kerrenas bukji kusa xarkoma) thaj le Lovara kerrenas bukji le grastenca (lov si Ungricko vorba po grast) na primer.

Hunjivar sas kade ke hunji nashenastar avri anda slavipe thaj denas andel kaver thema kaj so garrudjonas ando vesh. Buthivares zhanas le zhuvlja le chavorrenca avri anda vesh andel le gavorra te mangel xabe le gazhendar. Hunjivar drabbarenas le gazhenge anda kodo xabe. Ande Russia na primer dazhe vi le kraja rodenas azhutipe le drabbarnjandar te sastjaren lenge chavorren vaj te penen lenge so shaj zhukarel len kathar jekh kaver kraj kaj sas lengo duzhmano. Naj so te bisteras ke pe kodi vrama nas kaver tunjariki manush ande Avropa sar le Rom thaj von avri dikjonas. Maj sigo milojaspe jekh gazho kathar jekh Romnji thaj lake chavorra sar kathar jekh mursh, thaj maj cera darranas fajma vi le gazhe zhuvljathar sar murshestar. Numa vramasa vi kado pharrudjilas. Numa naj so te bisteras ke kadal Romnja vi pecinas bare djelura thela o drabbaripe.

Amen si jekh kuchipe

Pala jekh vrama las e industracia te barrol ande luma, thaj vi e chorri xira/vjasta pa le Rom las te phirrel maj sigo. Aba sas gazzetti save phirravenas e vorba, le lila save trebunas te nakhes jekh granjica sas maj zurale, le raj thaj le thema gele maj angle thaj le Romengi situacia kerrdjilas inke maj phari. Andel 1800ti bersh aba linesas te kiden informacia pa le Rom, sar mezin, soske von si, so shaj azhukarelpelendar thaj kaver bukja. Kade las te zhal avri ke o drabbaripe za zurales sikhavelas le Romen, thaj las te kovljol mashkar le Rom. Le mursh maj sigo birinas te garraven ke Rom si thaj birinas te len bukja sar xanomaske, vaj bukji phyzichno/zoraki.

Numa sar thena avel o Rom sas granjicime andel shajimatha le trajoske. Ando Svedo, zhi kaj le 1970ti bersha nas slobodo le Romenge te phirren andel skoli, te trajin andel khera, dazhe vi sterilzacia gelas pe le Rom zhi ande kadal bersh. Thela le dujto lumako maripe hunji Rom vi shude phendar o Romano hurajipe thena pinzharen len le nazistora Romenge, thaj de kothor achilas mashkar buth zhene anda kadal Rom te garraven phengo identiteto sar Rom ke darranas ke shaj pecin variso.

Akanak boldas amen palpale kaj o dujto kapitalo ande kado materialo kaj so huladam le Romane bukja thaj le gazhikane bukja, thaj akanak shaj acharas ekcera mafeder sostar si kado hulajipe. Ke te dasa amen gindo kade, ke le Rom sas granjicime kathar e skola, shaj hacharas

Amen si jekh kuchipe

atunchi sostar o universiteto si ginado sar jekh gazhikani buchi, thaj te hacharasa ke e diskriminacia achadas le Romen kathar e bukji ande e fabrika, pala kado shaj hacharas sostar o xanope zhalas pel vuljici/droma.

Zhi ajdes darran hunji Rom ke len lendar lenge chavorren le socialura thaj darran kathar le raj jiva chi kerrde khanchi. Numa kado sa avel anda kodo ke de shela bersh le Rom nakhle baro racizmo thaj zhi adjes nakhen les buth zhene. Na de dulmuth le Rom tradenas than thanestar te shaj inkerdjon zhivinde, thaj anda kado nas vushoro le Romenge te putheren verkstatura thaj lavki/bolti. Thaj vramasa arelas o pakjape mashkar le Rom ke pe lende si granjica thaj ke von chi birin te kerren kodo so kerren le gazhe. Le nacistura penenas ke le Rom thaj le Zhidovura sas doshale ande phengo rrat, thaj kamenas avri te mudaren len, kadal vorbi dazhe vi dine mashkar le Rom kaj pakjan ke lengo rrat chi mekel len te zhan maj angle te aven doktorura vaj sikjaritora pe jekh skola.

E historia le Romengi sas kasavi ke lenge musaj sas te araken droma avri te shaj trajin avral o gazhikano systemo. Thaj kade gelas avri ke le Rom na feri hulade e bukja andel Romane thaj gazhikane, dazhe vi hulade le bukja andel murshikane thaj zhuvljikane (zhulvjake sas maj vushoro te anel o lov jekhe dromesa, kothar le mursheske sas maj vushoro

Amen si jekh kuchipe

kaveresa). Kana boldas amen palpale kaj e India, thaj le kasti, shaj hacharas sostar ame hulavas so birisarel jekh manush te kerrel. Numa ajdes e maj cino kethana shaj avel e maj zurali sar o maj baro pala teknika, thaj le maj dille dades shaj avel o maj godjaver chavo ke si skoli save kerren kado, thaj pale adjes o bukjari shaj avel maj bari hasna la lumake sar o bikjinatori ke leski treba kam si maj bari. O jekhipes si jekh drom te maras thele le granjici savorrenge, thaj naj feri pe kodo te zuraras le zhuvljan.

Amen si jekh kuchipe

Zumajimatha

1. Ande kadal zumajimatha dikhas pe diskrimancia, so voj si, sar voj dukhavel, thaj sar te marras la thele.
 - a. Bichav jekhe manushes avral e soba, thaj pen leski ke vov si sikjari thaj si te avel te sikjarel la gruppa. Kana kodo manush gelas avri anda soba, pen le kaverenge te inkeren les/la sar jekh manush kaj si homosexualno. Na purin le manusheske so gelas avral e soba savi rolla si les, mek del vov pe dosh soski rolla les/la sas dini. Kana dan gatha la rollako khelipe, kerren diskussia pa kado. Sostar kade kerrde le sikjaresa? Sar hacharelaspe o sikjari thela kodi vrama? Che phari sas leski bukji? Sostar si amen kasavi gindura karing kaverende? Sar te kerras te pharruvas kado?
 - b. Akanak bichav avri anda soba kaver manushes, thaj den kodoles sa kodi rolla thaj mek kerrel e gruppa sa kade, numa akanak de jekhe manushes ande soba jekh lil kaj penel ke kodo manush si te marrelpe anda o sikjari, thaj pala kodo hulav la gruppasa soski lengi reakcia sas kana das varikon anglal anda sikjari.

Amen si jekh kuchipe

- c. Akanak bichav avri jekhe manushes anda soba thaj del len e rolla sar jekh kalo manush anda Somalia, thaj le sa kodol pasura sar ando a. Thaj b..
- d. Bolde o galbeno, bichav avri manushes anda soba thaj de len e rolla sar varikon anda socialo thaj mek kodol kaj achile ande soba te den pe dosh che rolla khelel kado manush. Kothar kerren divano chi vortha kade kerren le socialura vaj na? Te si hunji bukja kade, penen sostar? So shaj kerren thena avel kade?

Amen si jekh kuchipe

E historia kathar le zhuvljango maripe pe lenge chachimatha

O maripe pel zhuvljango chachipe sas zurales phanglo kaj le zakanura le themenge. O chachipe kaj o alope le themesko, te avel chachipe te len decizia pe pesko trajo jekh zhene, thena aven thela le murshesko parantashi, thaj kaver chachimatha sas kudo kaj o zakono. Te shaj hacharas kado maripe thaj anda soste vazdaspe trebul te dikhas ande historia so kerrdaspe.

Ande Roma sas le zhuvljan kaj sas ginade sar manush le themeske maj bare chachimatha sar le zhuvljan kaj sas slavura vaj nas von manush le themeske, jiva nas chi jekha zhuvlja o chachipe te alol, te aven alome vaj te len partjia ande kethania. Kodol zhuvlja save sas anda le maj barvale njamura birinas te vazden phengo glaso pherdal le mursh sar na primer phenge Rom vaj dada. E dej kathar o Julius Ceazar birisardas te vazdel peske chaveski pozicia pherdal pesko glaso, thaj vov areslas te avel les bari zor. Angla o Julius Ceazar, kana lelas zhuvlji Romes, voj areselas atunchi te avel thela lesko parantashi. Numa pala Julius Ceazar kado pharrudjilas, thaj la zhuvlja areslas te avel buth neve chachimatha. Sa kade sas la zhuvlja chachipe kaj o barvaljipe sar le chaves, so mekelas o dad pala pesko meripe. Kodo barvaljipe dazhe ginadjolas sar lako vi

Amen si jekh kuchipe

kana lelas neve Romes thaj kidelaspe ande lesko kher. Kavere vorbenca, lako barvaljipe sas lako, thaj te meklov peske Romes, pesa shaj linov kodo barvaljipe thaj chi busholas lake Romesko. Kado zakono shuvelas la zhuvlja thela o parantashi lake dadesko thaj na lake Romesko, thaj kana merelas kodo dad, e zhuvlja sas slobodia. Thela o purano zakono, o Rom shaj mardov peska Romnja, numa pala nevo zakono la zhuvlja sas chachipe te mekel peske Romes te mardov la. Pala le pasura so lenas le manush le zakonura pharrudjonas. E Lucretia sas jekh zhuvlji pe savathe kerrdas zor le krajesko chavo, thaj voj peske glasosa vazdas o divano pa kado andel manush angla te lel peskeo trajo. Kana las pesko trajo le manush hacharde che bare bukji thaj dosh si ande kodo kana kerrelpe zor. Kade line thaj shuthe/thode le merimasko straffo pe kado. Kana areslas e Roma ande o Kristiancvo, le rashaja line te dikhen pe lako mudaripe sar jekh pinzharipe ande laki dosh, ke kam voj putherdas o drom pe peste te avel zor kerrdi pe lathe.

Kana das amen gindo kaj kadi vrama, dikhas sas hunji chachimatha kaj le zhuvlja, numa sajekh sas kadal chachimatha phirrade kathar le murshesko parantashi. Das amen gindo kade, kam jekh dad zhuvljako sas kasavo ke sas maj nasul karing lathe sar lako Rom so sas, thaj o problemo kusa kodo ke sas shuthino/thodino zakono pe kana kerrelpe zor, ke pe le mursh achelas te avel kado inkerdo thaj vi pe sodende. Ke kana las sama, dikhas ke o gindo pharrudjilas kana e Roma kerddjilas

Amen si jekh kuchipe

Kristiano. Te sas jekh zhuvlji chordi vaj lini pe zor, voj ginadjolas doshali, numa te cipasardov thaj te cipisardov pala azhutipe, atunchi laki dosh avilov ginadi sar maj cini. Den tumen gindo kado pecil tumari chej, dej, vaj pej! Kadalesa dikhas thaj hacharas ekcera mafeder anda soste vazdaspe o maripe anda le zhuvljango chachipe.

Andel 1700ti thaj 1800ti bersh vazdesaspe buth marimatha pala le manushikane chachimatha. Sas kodol save marrenaspe te achaven thela o slavipe, andal le zhuvljango chachipe, te avel slobodia le manushen te parancholin korkori pe peste, thaj thena nakhen nasulimos anda jivaste. O gindo kathe sas thena avela kade ke feri kodol ande zor, sar le kraja, shaj alonas avri sar te zhan angle peske trajosa thaj te parronchilin pel kaver sar te trajin phengo trajo. Numa vi kodol kaj marrenaspe anda kadal chachimatha manushikane, pakjanas ke kadal chachimatha shaj avilon feri dine le murshenge. Ando bersh 1791, o Francuzano Olympe de Gouges skirisardas/ramosardas e *Declaration of the Rights of Woman and the Female Citizen*. Kadi dekleracia penelas ke e revolucia chi aresele pesko rodipe zhi kaj le zhuvljan chi avela sa kodo chachipe so le murshen. Ando 1792 e skiritorka/ramatorka Mary Wollstonecraft ramosardas/skirisardas ke o azhukaripe le zhuvljandar buth tordjolas pala lengo barraripe thaj lengi skola. Kadalesa voj penelas ke len zhuvljandar nas azhukardo te len partjia andel krissa, thaj poziciji alomaske (sar ando parlamento) ke o pakjape sas ke jekh zhuvlji kado

Amen si jekh kuchipe

chi biril, ke laki godja naj dosta zurali pe kado. De kothar maj buth thaj maj skirimatha/ramomatha shaj arakenaspe kaj so marenaspe anda le zhuvljango chachipe. Dazhe vi ando bersh 1867, kana e propozicia sas shuthini/thodini angle kaj o Anglizhicko parlamento te pharruven e vorba mursh ando zakono pe e vorba manush, te shaj avel le zhuvljan o chachipe te alon, o parlamento avri hasajas kado thaj chi nakhlas pherdal. Zhi kaj o 1918 nas le zhuvljan o chachipe te len partjia ando alope thaj vi atunchi trebunas te aven na maj cera sar 30 bershenge.

O angluno them so das le zhuvljan o chachipe te len partjia ando alope sas o New Zealand, ando bersh 1893. De kothar line kaver thema te kerren sa kade. Hunji thema dine le zhuvljan kado chachipe andel angluno 40 bersh pala New Zealand, numa hunji chi dine kado chachipe kaj le zhuvlja zhi kaj chi nachilas pasche 100 bersh pala kado. O Svajco das le zhuvljan kado chachipe ando 1971 thaj o Liktenstien das len o chachipe ando 1984. Kadalesa dikhas ke le zhuvljango maripe pala lenge chachimatha nas skurto thaj o maripe maj dur zhal angle. Numa zhanas ke buth pharrudjilas ande le zhuvljange chachimatha ande kadal shel bersh. So vazdas opre kado pharrujipe, le skirimatha/ramomatha, o zakono, vaj kaver variso?

E Susan B Anthony sas jekh zhuvlji savi marelaspe anda le zhuvljange chachimatha de kothar o mashkar le 1800ti bershende. Kusa e Elizabeth

Amen si jekh kuchipe

Cady Stanton vazdas voj jekh organizacia ando 1869 kaj marelaspe pala le zhvljango chachipe te len partjia ando alope ande Amerika pherdal te pharruven o zakono le themesko. Pherdal lengo thaj kasavo maripe stejto pala stejto ande Amerika das le zhuvljan o chachipe te alon, thaj ando 1920 pharrudjilas le themesko zakono thaj atunchi sas slobodo sa le zhuvljange te len partjia ando alope ande intergo them. Sa kodo bersh vazdaspe jekh institucia themuthni savi lelas sama kathar le zhuvljange chachimatha ande bukji.

Te dikhasa pe e Susan B Anthony, zhanasa ke voj chi arakadjilas ande jekh kovli familia. Lake dades sas fabrika thaj vov marelaspe te pharravel o slavipe ande Amerika. Kadalesa penelpe ke kaj e Susan B. Anthony sas o aktivizmo ande familia. Te dikhasa kruglom po maripe anda le zhuvljange chachimatha, lasa sama ke kodol zhuvlja save buth birinas te kerren chindjonas anda le familiji saven sas zor, barvaljipe vaj sal duj. Numa o pharrujipe chi avilas feri kadalendar. Boldas amen kaj o Svedo thaj dikhas pe jekh skiritorka/ramotorka. E Selma Lagerlöf ramosardas/skirisardas jekh kevnja/knjishka/buko/bufari savo bucholas *Kejsaren av Portugallien*. E knjishka/kevnja sas pa jekh puro chorro manush savo dilajlas thaj gindijas ke vov sas o Amperato anda Portugallia, kana leski chej tradas ando Stockholmo te kerrel bukji te shaj anel lenge khere jekh kothor mandro. No e familia sa po xasaripe, lengi phuv thaj lengo kher sas te avel lino lendar, thaj e chej tradastar te

Amen si jekh kuchipe

rodel bukji ando foro. Pe kodi vrama (1800ti bersh) nas la zhuvlja buth so te alol kana rodela bukji, thaj kade gelas avri ke kodi chej areklas te bikjinelpe te shaj inkerdjol zhivindi. E kevnja/knjishka chi zhal dur andre ande kado, numa sikhavel maj buth thaj maj buth so kerrelpe lake dadesa thela kadi vrama. E kevnja/knjishka sas ginadi buthe manushendar, thaj sikhavel la zhuvljaki situacia pe kodi vrama, numa laki koncentracia naj pe kado, numa pe so lako dad thaj so pecil thela kodi vrama. Kathej eta o godjaveripe, kathe dikhel jekh dad, jekh phral, jekh chavo peski dukh, le mursheske jakha avri puthrdjon. O hacharipe so las kathe si e personalno dukh, so shaj nakhel o manush kana la zhuvlja naj dine le chachimatha so erdemlij sar sako.

Ando bersh 1909 20,000 zhuvljia ando New Yorko kerrde jekh protesto te shaj len maj lachi pokjin. Opral le 3000 bolti/lavki ramosardo/skirisarde kontraki kusa le unji te len kado chachipe le zhuvlja. O punkto kathe si ke le zhuvljan thena avilov kadal bukja, china chi avilov len sosa te kerren protesto. Ando Bostono kana le zhuvlji line bukja andel Fabriki, thaj kothar (1800ti bersh) line le zhuvlja vi te len maj bari partjia ande o trajo mashkar le manush ando foro, lengo glaso las te ashundjol. Numa o puchipe akanak avel chi o lov si savo kaj del le zhuvljan e zor? O lov thaj e ekonomia si jekh kothor anda zor, numa la zora si buth gora. Trebul eta te das amen gindo kade. Te si zor kovli karing o shajipe le bukjango, thaj le zhuvlja si thela murshengo

Amen si jekh kuchipe

parantashi anda ekonomia, atunchi o drom kaj e slobodia si ando lov, numa si vi kaver gora sar o pakjape, thaj thelal las jekh exemplo te dikhas pe kado.

Ando Geteborgo si jekh organizacia zhuvljangi save si Muzelmankengi. Kadal zhuvlja phirraven o Muzelmanicko dikhlo. Von penen ke buthivar le Svedanura gindin ke o dikhlo si variso so von phirraven ke musaji lenge. Numa von penen ke naj kade thaj penen ke von phirraven o dikhlo anda pehngo pakjape, na ke varikon shuvel/thol zor pe lende te phirraven les. Kadal zhuvlja ginaven o Kurano thaj kidenpe kethanes kado te kerren. Kadal zhuvlja boldenpe kaj phenge njamura thaj kaver thaj sikjaren len pa Kurano. Von sikhaven le manushenge ke o Kurano penel jekh thaj o zakono penel kaver. Kadalesa von chinen o zakono kathar o pakjape thaj sikhaven ke kodo so shaj inkerel thele jekha zhuvlja naj o pakjape numa jekh zakono. Kadal zhuvlja phirren krujal le manush thaj sikjaren len pa phengo pakjape thaj kadalesa den zhanipe ke lengo dikhlo naj jekh themlica numa si jekh alope savo von mangen te avel len. Buthivar si kade ke le gazhe gindin ke le Romane zhuvljan naj jekh alope thaj feri lenpe pala kodo so penen le mursh. O identiteto si variso so si le manushesko, thaj kana si kado lino lender pherdal le “manushikane vaj le zhuvljikane chachimatha” atunchi le chachimatha si chorde.

Amen si jekh kuchipe

Zhas maj dur ando pakjape thaj dikhas po Kristinaicko pakjape. Ashundam ke o Jezus si o shero la khangerako, thaj ashundam ke sa kade ke o mursh si la zhuvljako shero. Trebul te das amen gindo so o Jezus kerrdas anda khangeri te shaj hacharas kadi vorba. O Jezus gelas po treshul anda khangeri, das pesko trajo anda lathe, ke kechi buth kaj kamelas la, no kadoj eta o patreto po sheruthnipe. Kana dikhas pe kado las jekh hacharipe. O zhanipe si kodo savo skipij. Te zhanaasa amari Biblia thaj amaro Kurano, dikhasa ke e zhuvlja si te aven dine sa kodol chachimatha te alon o paso savo len ande pesko trajo. Na dulmuth ashundam ke kodo azhukaralespe la zhuvljathar, ke chi del ande gor andel krissa vaj te avel alome te kerrel le themeske bukji, thaj ke kado sas anda lengo barraripe vaj anda lengi skola. Dikhlam ke le zhuvlja gele maj angle kana sas len skiritora/ramitora save penenas pa lengi situacia, pale dikhas ke kadales trebulas zhanipe. Pale le zhuvlja arakle zor andel organizaciji thaj pherdal le protestura thaj le unji, pala saveste trebul zhanipe. O Zhanipe si te rodelpo, thaj arakhelpe ande o ginajipe/djinipe, ande skola, thaj ando trajo. Bi le zhanimaste ame le Rom sam kovle, specialne te avena amare deja, cheja, thaj peja kovle, ke atunchi sam feri dopash ande zor, thaj te avasa dopash zurale ande zor, chi aresas kathi.

Amen si jekh kuchipe

Zumajimatha

Hulav le manushen andel pari (po duj zhene ande sako gruppa). Sikhav le manushenge kadal patretura (maj thele). Po duj zhene mek skirin/ramon thele sar sas le zhuvljange ande kodi vrama, so shaj pharrudjilas ande kodi vrama, thaj sostar sas kade le zhuvljange ande kodi vrama? Kana dena gatha kado, le thaj mang len te resolij/makel sako jekh pesko patreto savo sikhavel la zhuvljan thela maj chorri vrama thaj maj lachi vrama. O patreto shaj avel jekh bradji, shilava, so kamela lengo dji/gi. Kana dine gatha phengo patreto mek penen so kamen le patretosa te penen.

E Chingar thaj le konfliktura

Ande kado kapitalo las amen pala jekh djela so bushol Anglezhicka *violence* thaj Svecicka *våld*. Ande Romani chib naj amen vortha vorbi pe kadal, kade ke ame penas e chingar vaj o konflikto ande lengo than. Numa angla te las amen thaj dikhas po *violence*, putheras divano pa leste te shaj hacharas sostar ame alsosars e vorba chingar vaj konflikto thaj na xolji vaj xape. Kana si varikas xolji karing kavereste, kodo manush xoljavel thaj naj musaj te lel chi sosko paso te lel avri kodi xolji. Khana o manush xalpe lel jekh paso xoljako numa kodo paso si granjicime kaj o xape. E chingar si sar e xolji numa ke e xolji si jekh reackia kaj ande chingar si pasura save si line. O konflikto vazdalpe kana duj partji vaj maj buth chi birin te araken pakja kaj phengi chingar/xolji. O *vioelnce* palem si variso kaj so lelpe e xolji avri. Vi e xolji, vi e chingar, vi o konflikto thaj vi o xape shaj avel *violent*, numa naj korkori peske *violence*. O *violence* si khana varikas rodes te shuves/thos ande dukh. E akcia savi les te anes angle kodi dukh si o *violence*. Anda kado alosardam te penas pe kado hunjivar dukh, hunjivar chingar thaj hunjivar konflikto. Numa kamas te hachardjolpe ke ame das дума pa e akcia so anel e dukh.

Amen si jekh kuchipe

Buthivares kana das amen gindo pa kadi akcia, ame das amen gindo kaj o malajipe. Thaj buthivares kana avel e vorba kaj e chingar mashkar o Rom thaj e Romnji, ame das amen gindo ke o mursh si savo anel e dukh pe zhuvlji pherdal o maripe. Numa akanak penas vi kako, KE NAJ MUSAJ O MURSH TE MALAVEL LA ZHUVLJA TE ANEL ANGLE KADI AKCIA. Dikhen, hunjivar jekh mursh feri trebul te cipil pe jekh zhuvlji vaj thena feri marel le najesa ande mesalja/skafedi/sinia thaj e zhuvlji hacharel ke o mursh la aba darravel. O punkto si ando darrajipe, thaj ando darrajipe shaj hasnil o mursh ande zhuvljaki darr te shaj kerrel variso pe lesko.

Zhas maj dur thaj dikhas pe kaver exemplura save len kadi akcia bi marimasko. Penas e dej si Kristianka, thaj penel peske chavorreske ke thena rudjija kaj o Del, ke chi dela les te xal, vaj chi mekela les te khelelpe. Kado punkto aba nakhlam ando angluno kapitalo, numa kathe kamas te sikhavas sar la darrasa shaj shuvel/thol jekh dej peske chavorres te kerrel variso so chi kamel. Sa kade shaj jekh mursh le lovesa shuvel/thol jekha zhuvlja ande darr, te kerrel voj pe lesko.

Sar dikhas, si buth droma kaj kadi akcia, numa akank boldas o galbeno thaj dikhas sar jekh zhuvlji shaj vazdel kasavi akcia karing o mursh. Ando Romano zakono penelpe ke le chavorra si te zhan pasha dej kana mekelpe jekh para maj buthivar. Numa chi dikhas akanak feri pel Rom,

Amen si jekh kuchipe

numa pe sal le manush, thaj lasa sama ke le zhuvlja buthivares roden te dukhaven le murshen pherdal le chavorra. E hstoria penel amenge ke e zhuvlji sas granjicime ande peske rolla. Thaj buthivares kodi rolla sas te lel sama pala o kher thaj pala le chavorra. Kadi rolla sar samitori le chavorrengo, hunje zhuvljan delas e zor te vazden le chavorren po dad. Si kasave zhuvlja ke vorbin nasulipe le chavorrengo pa lengo dad thaj durraren len. Thaj kana mekenpe inke maj nasul kerddjol ke kodi zhuvlji vi shaj lel peski xolji avri pe kodo Rom pherdal te chinel le chavorren lestar. Dazhe vi avri ande luma shaj lel e zhuvlji hasna le rajendar te dukhavel le murshes. Te vorbija jekh zhuvlji pel raj thaj te penela ke kodo mursh mardas la, maj buthivar pakjana le raj kado sar na. Si mursh save mardjile zhuvljandar, thaj kana von vorbin pel raj, ashundjilaspe ke le raj avri hasaje len.

Kado dikhipa katar le raj si phanglo kaj soske rolle si zhukarde amendar. Si mursh save trajin ando Svedo thaj len phenge Romnjan andal thema kaj zhan marimatha thaj pharesi le zhuvljange te trajin. Kadal mursh darraven kadal zhuvljan hunjivar ke dena len opre pe immigracia thaj rimuna lengi pakja thena kerrena von pe lengo. Numa kadal zhuvlja te zhana pe immigracia thaj te purina so kerren lenge Rom lenca thaj sar darraven len, avela len bari chanca te len e pacha bi te aven ansurime phenge Romenca. Numa te pharruvasa o galbeno, thaj te dikhasa pel zhuvlja so len kasave murshen thaj darraven len la pachasa,

Amen si jekh kuchipe

thaj von zhan te purin len avri pe immigracia, barij e chanca ke avri dena len anda them. Sostari kade? O manush kana rodel pacha ando Svedo sit e sikhavel ke o ansuripe si chacho, seriozno thaj zuraloj. O mursh kana del opre peska Romnja pe immigracia sikhavel ke lesko ansuripe naj zuralo, numa e zhuvlji kerrel kado kaveres dikhlinoj pe kado thaj o gindo si ke si jekh mila kathar e geri zhuvlji so nakhel kado.

Kodi mila barrilas avri pala shela bersh so nakhline le zhuvlja. Thela shela bersh le mursh parancholinas le zhuvljanca sar kamenas, thaj kado shuthas/thodas le zhuvljan ande jekh rolla milaki. Kade zhal kado avri ke o mursh kana shuvel/thol dosh pe zhuvlji, vov si te sikhavel ke si les chachipe ande kado, numa khana e zhuvkji shuvel/thol dosh po mursh, vov si te sikhavel ke naj doshalo. E dosh si zhukardi le murshestar. Thaj kado shaj del la zhuvlja zor sosa te dukhavel le murshes te kerrel pe lako. Sar kaj pendam, e zhuvlji shaj vobij pe le raj thaj penel ke o mursh mardas la, thaj maj sigo pakjana kado sar te penela jekh mursh ke e zhuvlji mardas les. Kado eta naj jekhipe thaj anda kado si jekh bari bukji te marras amen sako anda jekhipe. Sostar te avel kade ke jekh zhuvlji shaj del avri peske Romes anda them numa jekh mursh sa kade chi biril? Kadalesa sikhavas ke o jekhipe naj pe hasna feri la zhuvljake.

Akanak boldas amen kaj o konflikto thaj kathar vov shaj avel. Chi avel jekh konflikto avri anda balval. Das amen gindo kade, avel jekh mursh

Amen si jekh kuchipe

khere pa phari bukji thaj shudelpa angla televizia. Leski zhuvlji savi chi kerrel bukji beshlas ando kher interego djes thaj zhukardas pe leste. Voj beshel pasha leste thele, thaj boldel o kanalo ande leski xolji. Vov xolajvel thaj penenl ke interego djes kerrdas phari bukji thaj naj les pakja te hudinil/pehenil. Gatha lapse e xolji! Voj zhukardas pe leste thaj lako gindo kam sas ke avela khere pa bukji thaj variso kerrena kethanes, numa lesko gindo sas ke vov kjino si thaj trebul les hudina. Pala chachipe, te si vov kjino, so trebulas te kerrel? Te zhal te pashljol, thaj te pashljilov, la fajma nas te avel argumento, ke dikhel ke chaches kjinoj.

Buthivares le manush chi penen sostar xolajven, numa lengi xolji si dosta buthivar kuvdi kaj kodo so trebul amen ando trajo. Kana sam kjine, bokhale, trushale, sam ekcera vi xoljarnjiki. Kana chi pherras kodi treba, barron ande amende le njervi ke naj amen so trebul. Sar te sovas, vaj te xas, vaj pas, ame buthivar las akciji save bunusaras kana naj amen kadala trebi. Las kaver exemplo, del ando kher e zhuvlji anda gav, bokhalij, thaj o mursh beshel peske amalenca ande kuxnja, khelen karchi/lila thaj e zhuvlji nashtik chi te xal pesko xabe ande hudini/pakja. Kana leske amala gelethar, voj lel te xalpe lesa, thaj e chingar barrol. Numa e chingar chi avela feri anda kodo so trebul amen, hunjivar kado avel vi anda e puchar/o barrimos. Hunjivar kamas te sikhavas ke ame chi darras, vaj te sikhavas che zor si amen. Kado eta maj pharoj kana avel e vorba kaj le terne mursh, ke von maj buthivares kamen te sikhaven ke

Amen si jekh kuchipe

von chi darran thaj te sikhaven che zor si len. Kado pale chindjol kathar le rolli soske sas amen thela buth shele bersh, kaj le mursh sas te aven zurale thaj bi darrake.

Las thaj das amen gindo kade pel rolli. Penas varikon khelel futbollo thaj bendjalaj, numa jekhvares kerrel dosh, thaj kodi dosh si sikhadi leske. Kodo manush shaj dikhela pe kado sar te avel kado pe leski hasna thaj te sikjol kadalestar, numa vi shaj hacharel ke les avri hasaje. Kado sa achel pe sosko humoro les, che karakteri si les, thaj sar kado leske sas sikhado. Kam pherrelape kade ke leske chorres avela, thaj xolajvela, thaj lela palpale te del, thaj atunchi e xolji barrola. Numa kam te phurdela, thaj delape gindo sostar vov xolajvel, thaj ke chi birij te pharruvel varikasko gindo peske xoljasa, kam birija te nakhel kado bi chingarako.

Amen si jekh kuchipe

Zumajimatha

Hulav savorren andel duj zhene. Shuv/thov sako dujen pala jekh mesalja thaj shuv/thov jekh granjica mashkar lende, thaj del len kadal rolli te khelen.

- a) Jekh pasha jekheste trajin le duj zhene. O jekh aba de duj kurke cirdel le djilla zhi po baro muj thaj o kaver aba kjirol ande xolji ke naj pakja.
- b) Rom thaj Romnji marrenpe anda kontrolla la televizia thaj che programura te dikhen.
- c) Dad/dje kerren divano pehnge chavesa/chejasa kana te avel khere.
- d) Arakenpe duj zhene pe bukji, o jekh del duma zhungales pa le homosexuella, le Rom thaj le Zhidovura, thaj kaver naj dakordo lesa.
- e) Tu pakjas ke o manush kaj trajil pasha tute sas mardo peske Romestar/Romnjathar, o jekh penel te purilpe kado avri o kaver na.

Tu de le manushen lenge rolli na mek len te alon (kado shaj kerrena maj angle thaj vi shaj araken avri kaver rolli te khelen). Kothar

Amen si jekh kuchipe

pharruv avri le manushen thaj shuv kaverres ande kodo lesko/lako than te shaj zumaven le manush vi le kaver rolli. O Gindo kadalesa si te kerren duj bukja. Jekh, te dikhen sar o xape shaj vazdelpe, duj, te dikhen sar te achavelpe thaj thena barrol.

Amen si jekh kuchipe

Sar te maras amen anda jekhipi

Thela kadi vrama aba trebulas te hacharas ekcera maj buth pa o jekhipi. Akanak boldas amen thaj dikhas sar te vazdas thaj te zuraras o jekhipi vaj sar te aresas les. O jekhipi sar aba pendam naj pe kodo te zurarel feri le zhuvljan, numa sar dikhlam, pherdal te zuraras le zhuvljan zuraras vi le murshen. O gindo kadalesa si thena achas stabilni ande amari pozicia le trajoski feri djes djesestar te zuraras les. O jekhipi nashtik te pakjas delape gatha kana avela kade ke o dikhipi pel rolli xasajvela thaj sako jekh avela kriss dino pala peski akcia vaj so kerrdas. Na, o jekhipi kanagodi/mindig avela jekh maripe so trebul te avel vazdino. Kaj so arakhadjola dosh karing jekh manush ke naj dino pesko chachipe anda kodo ke si mursh vaj zhuvlji, kothe mindg/kanagodi avela maripe. Numa o puchipe akanak si sar te marras amen anda jekhipi. Sar dikhlam, buth droma save shaj lenpe pe o maripe anda jekhipi. Numa akanak dikhas maj zurales sar te marras amen le zhanimasa. O zhanipe si jekh barro punkto andel pasura save trebul te las te shaj phirravas o jekhipi. Te shaj dikhas sar te hasnisaras o zhanipe las hunji exemplura thaj dikhas pe le pasura save trebul te las.

Hunjivar o them shuvel/thol angle love pestar te shaj barrol thaj te zurajvel o jekhipi. Kadal love si shuthine/thodine pel projektura maj

Amen si jekh kuchipe

buthivar thaj akanak shaj das amen gindo pe jekh projekto savo shaj vazdel o jekhipe. Kana rodas te kerras jekh projekto o angluno punkto pe saveste trebul te das amen gindo si o problemo. Mashkar le Rom, kana shas/thas len pasha Svedanura, shaj penas cino si o zhanipe pa o jekhipe. Kado materijalo so ame huladam tumenca si jekh projekto po jekhipe, thaj kade las amen lestar thaj kothar dikhas sosko kaver projekto shaj kerras te vazdas o jekhipe. Kado projekto rodel te del fundamentalno zhanipe pa jekhipe. O gindo si te avel jekh materijalo pe Romani chib te shaj anas angle e vorba pa jekhipe ande o Romano gindo pherdal e chib. O angluno paso so sas lino sas jekh plano, thaj kodo plano sas sar te vazdelpe kado materialo, sode vrama thaj thela savi vrama leske kothora te aven kerrde, sar te mirrisaras chi areslam le materijalosa kaj kamasas, thaj sar te phirravas les maj dur, te avela les lacho efekto. O vazdipe le materijalosko gelas eta kade.

Anglunas kerrdam puchimatha ande Romani chib thaj bichadam len kaj hunji Rom. Kodol puchimatha rodenas te zhanen so zhanen thaj so chi zhanen le Rom pa jekhipe te zhanas save puchimatha te las opre ande o materijalo. Kana lam sa le atvetura pe le puchimatha, beshlam thele thaj dikhlam soske punktura trebun te aven line opre ande o materijalo. Kodol punktura sas kjidine ande jekh than thaj kothar araklam amen jekha manushnjasa savi sas specialista te lasharel le sikjarimatha thaj zumajimatha. Kadala zhuvljasa vazdam divano pa kadal punktura thaj

Amen si jekh kuchipe

dikhlam soske zumajimatha si maj malade le Romenge te shaj sikjon pa jekhipe. O gindo nas te chinaz avri so kam shaj ginadjol lazhaveske, jiva zumadam zurales te inkeras kado, numa o gindo sas te anas angle kodo so maj zurales lela efekto pe le Rom. Ke naj so te bisteras ke le Svedanongo jekhipe naj musaj te avel o modeli pe amaro jekhipe. Kaj le Rom kam si kade ke e zhuvlji shorrel o chajo thaj o mursh e rejji kana aven le goschi, thaj kado si alome le Romendar kade te kerren, thaj o pharrujipe kam na kathe trebul te avel feri kothe kaj o pupujipe achavela thela o angljipe jekha zhuvljako na primer. Kade gelas avri ke kerredam bukji kadala manushnjasa valami 3 chon te arakhas o maj lacho sikjaripe thaj zumajimatha pe o fundamentalno zhanipe pa o jekhipe. O paso kothar sas te hulavas o materijalo mashkar le Rom thaj le zumajimatha te dikhas so trebul pharrudino thaj lashardo. O zumajipe le materijalasko sas zumado Romenca andel 4 forura. Thaj pala kodo so trebulas pharrudino sas pharrudino. Kana gatha sas dino o materijalo, vov sas hulado po Interneto thaj dino kaj hunji Romane organizaciji te shaj avel phirrado mashkar maj buthende. O paso savo gethol o projekto si te sikhavas sar o projekto sas phirrado thaj che efekto sas les.

Kana ramos/skiris opre jekh projekto si te dikhes zurales po problemo. Na primer, kam ame kamas te aresas le maj ternende kusa jekhipe thaj shaj las duj pasura po jekhipe. O jekh paso savo shaj las shaj avel o sporto thaj shuvas/thas chaven thaj chejan ande jekh than te khelen

Amen si jekh kuchipe

sporto te shaj marras thele le granjici mashkar lenge rolli. O kaver shaj si te skirisaras/ramosaras jekh paramicha pa jekh chejorri thaj chavo save si granjcime kathar phenge rolli. Savo anda kadal duj gindura thena alosarasa, trebul te ramosaras/skirisaras opre o projekto. Thaj o angluno paso pe kado si te penas pa o problemo te shaj hachardjol so ame kamas te maras thele vaj te vazdas opre. O dujto punkto si so kamas te kerrdjolpe pherdal o projekto, o thrito punkto si kaj kamas te aresas thaj kodo aresipe si te birrisaras te mirrisaras. Numa soj o kaveripe mashkar so kamas te kerrdjolpe thaj kaj kamas te aresas? Dikhen sar:

”O problemo adjes mashkar le terne manush thaj le chavorra si ke lenge rolli si granjcime (o problemo)

Ame kamas kadale projektosa kadal rolli thena shuven/thon bari granjici pe le ternjimatha thaj le chavorra kaj achaven thele lengo alope ande o trajo (so kamas te kerrdjolpe).

Amaro rodipe si te lasharas 200 kevnji/knjishki le chavorrenge te shaj aresas 200 shele chavorren kusa o zhanipe, thaj te kjidas 50e ternjimathen thaj te marras thela e granjica le rollengi (kaj mangas te aresas)”.

Kana dam gatha kadal punktura, shaj atunchi dikhas pe sar ame kado mirisarasa, kam kerrasa kado puchimathenca, thaj puchasa le

Amen si jekh kuchipe

chavorrendar sar von anglunes dikhenas pel rolli angla te lelpe o projekto thaj sar dikhen pel rolli pala o projekto. Kana dam gatha kado, kerras jekh plano sar kado te kerras, sar te phirravas o projekto maj dur kaverende, thaj kothar sar te kerras dokumentacia te zhanas sar gelas o projekto angle (kam thela lasa sa pe kamera?). Kana si amen kado sa, atunchi shaj ginavas avri sode love trebul amen pe kado projekto.

Projektura si jekh drom peske te shaj zuraras o jekhipe mashkar le Rom, numa o jekhipe lelpe amenca pala chachipe. O punkto kathe si te das pakjiv sakone manushes, thaj thena achavas thele jekhe manushes zorasa. Sako anda amende kamel te sikjarel peske chavorres te trajil jekh lacho thaj pakjivalo trajo. Kathe avel andre o sikjaripe. Samas sikjarde ke te les pakjiv si te des pakjiv thaj si te kjides la interego cho trajo. Numa hunjivar chi pakjan le chavorra amaro muj, thaj xoxaven amen vi hunjivar le ternjimatha te shaj kerren pe phengo, numa so shaj kerras? Las exemplo, penas cho chavo penel tuke ke zhal ando centrumo, thaj penes leske te avel khere 21:00, numa aba si le 22:00 thaj vov naj. Boldel tuke po telefono thaj penel tuke po drom sim, thaj tu zhukares. Nachon le 22:30 thaj vov naj, thaj boldes opre tu leske, thaj penel tuke ke po drom si anda foro thaj ke buth vurdona si buth drom. Aba tu shaj hachares ke na feri diljarel tut ke si buth vurdona po drom, numa vi purrisajlas ke nas ando centrum numa ando foro. So shaj kerres? Pala chachipe trebul te penes chirre chaveske ke naj musaj te xoxavel tut. Ke

Amen si jekh kuchipe

tuke naj pa kodo te achaves les thele thaj te penes leske kaj te zhal vaj so te alol te kerrel. Numa ke tu darras, thaj kana xoxavel tut ke khere aveal kaj le 21:00 thaj naj, tut le e darr, thaj kana tu zhanes avri ke xoxavel, kjirros ande xolji ke tu xalan e darr anda jiva khnachte. No kado trebus te kerres te hachardjol leske, thaj kothar po dujto hacharela ke naj so te xoxavel thaj penela tuke kaj zhal thaj kana pakjal ke avela. No eta sa kade kerrel bukji o jekhipes, o zhanipes thaj o hacharipes si o maj barro punkto ande kado sa, thaj kado avel angle pherdal e komunikacia/vorbipes/divinipes.

Pendam ke o skiripes/ramopes both andas angle ando jekhipes, numa kaj le Rom naj baro zakono ginajimasko/djinimasko, thaj anda kodo trebul o manush te vazdel o divano pa le rolla kaj so chi boldelape. Le Romende si duj gora pe savende si te marrenpes, e jekh si kaj le gazhe save gindin ke le Rom si save inkeren thele le zhuvljan, thaj kado pharruvelpe le skirimasa/ramomasa. Kam si tumen jekh pinzhardo mansuh savo shaj ramol/skiril andel gazzeta artiklo. Dikhen exemplo po problem so shaj vazden opre: Buthivar le gazhe gindin ke o hurajipes si shuthuno/thodino pe zor pel zhuvlja, thaj kathe trebun le Romane zhuvljange glasura ashunde. Numa te pharruvas e situacia mashkar le Rom trebun kado te kerras pherdal o divano amare purenca, ande khangeri, pel abava/biava, kaj so arakenpes le Rom. Dikhen, la krissako system trebun te pharrudjol. Adjes both Rom boldenpes kaj le gazhe kana mekenpes thaj e vorba avel

Amen si jekh kuchipe

kaj le chavorra, ke e Romani kriss chi vazdel kado divano, thaj anda kado lel voj te xasarel peski zor. Kam avilov mishto te pendov jekh krissinari “ashun chej, sa kechi trebun chavorres o dad sar e dej thaj anda kado si te dikhelpe o chavorro le dadesa kechivar thaj kechivar ando kurko”. Numa kado chi pharrudjola bi te vazdas kado opre. Kana ashunas pupijipe pe jeklh zhuvlji, trebun kodo pupujipe te mudaras, te shaj lel peske jekh zhuvlji o paso angle ande luma. Zurales buth anel amari situacia pe le Muzelmankengi pa savende dam duma, numa ke amende trebun te avel hachardo so si o zakono thaj so si pupijipe thaj te chinas le duj jekh kaverestar. Thaj thena bisteras, si amen buth droma savenca kado shaj kerras, shaj shuvas/thas opre po facebook vaj youtube divanura kathar le Rom savenge Romnja kerren bukja vaj phirren andel skoli, sa kade vi po radio shaj kerras.

E ekonomia si pale jekh baro punkto le jekhimaske. Varikana sas jekh Rom ando Svedo so kerrdjilas shostra ande bolnjica/spita. Kado Rom sas ginado sar pekilime/magerime ke le doktorengi bukji si kade ginadi mashkar le Roma. Numa so, nas feri kado o bajo, e rolla sar shostra maj buthivar si zhuvljaki thaj o mursh lel buthivar e rolla sar doktori. Kathe dikhas sar le rolle shaj achaven amen thele. Kathar e zhuvlji e bukji savi shaj avel azhukardi si sar kjarajitorka, te bikjinel ande bolta/lavka, frizeri, sekretarka, vaj te grizhil/xalavel. Numa hunjivar zhal kade avri ke jekhe murshes shaj avel o talanto te chinel le bal, numa kam darral te

Amen si jekh kuchipe

zhal angle kadalesa ke shaj avena vorbi pe leste. Sa kade shaj avel jekha chejake so zhanelpe pel matori thaj shaj lasharel len, numa pale darral le vorbendar. Kade zhal avri ke le jekhimasko maj baro duzhmano si e darr. Numa penas akanak ke naj e darr, ke chachimasa hunjivar naj, thaj jekh dad thaj jekh dej del zor peske chaves te avel les frizeri, numa naj e zor kaj kado. Sar zhanas, pe skola frizereski trebun love.

Thaj si buth skoli saven trebun love, anda kodo trebun le Rom ande jekh than te kerren divano pal bukja, thaj pal biznessura. Kam trebul le Romen jekh organizacia kaj rodel avri sar te aresen le Rom kaj le bukja so kamen, vaj jekh fundo le Romenge kathar shaj len love pe kadal skoli?

Amen si jekh kuchipe

Hunjivar trebul o manush te boldelpe kaj o them te mangel variso le Romenge, thaj pe kado trebul zor thaj kodi zor avel pherdal

1. O zhanipe (te zhanes so trebul le Romen thaj sar te pherres kodi treba)
2. Te zhan kethanes ande djela sar maj buth zhene. Ke thena bisteras, si vi shajipe te les love le themestar te putheres avri variso, numa trebul te zhanes sar kado te rodes thaj kaj. Le droma si buth sar dikhen, numa le pasura trebun line. Ja, thena bisteras ke si diskriminacia, thaj kadalesa si te marras amen, numa nashtik te mekas amen thaj thena rodas zhanipe ke bi kodolesko chi maras thele khanchi.

Amen si jekh kuchipe

Zumajimatha

1. Akanak si ekcera maj lacho hacharipe kaj le manush ande bukji le jekhimaski. Hulav le manushen de kathar le 2 zhi kaj le 4 zhene. De len papiroshi/vaj xirtia thaj mek kerren bukji kadale puchimathenca.
 - a. Den tumen gindo pe jekh problemo saves si jekh problemo mashkar le Rom.
 - b. Gechin/den tumen gindo sar te marren thele kodo problemo (kusa plano)
2. Kana dena gatha kado, ramon/skriin opre le problemura thaj sar von kamen kado te achaven len. Kana dan gatha kado, vorbin/divinin soske problemura shaj vazdenpe kodole planonca/gindonca thaj sar shaj vortjaren len.
3. Akanak hulav len sa kade, thaj del len kadal puchimatha.
 - a. Sar shaj zurreres tu chirra familia?
 - b. Sar shaj zurreres tu tut?
 - c. Sar shaj zurreres tu le zhuvljan?

Amen si jekh kuchipe

4. Kana dena gatha o zumajipe opral, skirin/ramon opre lenge gindura pel puchimatha thaj puch sar o jekh shaj kerrel konkerencia le kavereske. Na primer, te pende ke e zhuvlji shaj avel zurrardi pherdal maj barro alope, shaj kado rimul lake dadesko (familia) anav mashkar le manush. Roden avri kaj shaj avel konkurencia kusa lenge gindura thaj dikhen kaj shaj aresen.